

Рецензію

отримано 24.04.2026

Голові спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.112
з. пед. н., проф. Петрошко ЗВ

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.112 у Київському
столичному університеті імені Бориса
Грінченка
доктору педагогічних наук, професору
кафедри соціальної педагогіки та
соціальної роботи Факультету
психології, соціальної роботи та
спеціальної освіти
Жанні ПЕТРОЧКО

РЕЦЕНЗІЯ

Лютото Вадима Петровича, кандидата педагогічних наук, доцента, доцента
кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського
столичного університету імені Бориса Грінченка, на дисертаційну роботу
Горобчук Людмили Леонідівни «Упровадження програм сексуальної
освіти підлітків неурядовими організаціями», поданої на здобуття
наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 23 Соціальна робота
за спеціальністю 231 Соціальна робота

Актуальність дисертаційного дослідження Горобчук Людмили Леонідівни «Упровадження програм сексуальної освіти підлітків неурядовими організаціями» є незаперечною, адже ризикована сексуальна поведінка підлітків та молоді завжди була поширеним явищем, що потребує суспільної уваги та профілактичних втручань. В умовах війни цей ризик загострюється, адже постійне перебування в умовах загрози життю і здоров'ю, тиск соціально-економічних проблем, руйнування звичного середовища та соціальних зв'язків, хронічний стрес і спроби його подолати активністю, що викликає сильні емоції, призводять до того, що у значної кількості молодих людей знижується чутливість до ризиків, пов'язаних із сексуальним життям, і бажання або спроможність дотримуватись норм безпечної поведінки. Навчальні дисципліни ЗЗСО в наслідок стандартизованості спроможні швидко відреагувати на подібні соціальні процеси, а діяльність неурядових організацій із сексуальної освіти та профілактики ризикованої сексуальної поведінки, потребує вивчення і оцінювання. Таким чином мета дослідження Горобчук Людмили Леонідівни -

теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дієвість програм сексуальної освіти підлітків, що впроваджуються неурядовими організаціями в Україні, є актуальною.

2. Наукова новизна результатів дисертації (теоретичних та/або експериментальних)

Аналіз дисертаційної роботи підтвердив досягнення авторкою ряду вагомих наукових результатів. Так, вперше розкрито сутність сексуальної освіти підлітків у діяльності неурядових організацій та сутність відтермінованого впливу програм сексуальної освіти, систематизовано програми сексуальної освіти підлітків, що реалізуються неурядовими організаціями, виокремлено та систематизовано механізми упровадження програм сексуальної освіти підлітків у діяльності неурядових організацій (організаційно-інституційний, змістово-методичний, ресурсно-кадровий, соціально-просвітницький), доведено відтермінований характер результатів упровадження програм сексуальної освіти підлітків, що проявляється у поступових змінах знань, ціннісних установок і поведінкових орієнтацій учасників програм; визначено критерії, показники та рівні сформованості результатів упровадження програм сексуальної освіти підлітків, які охоплюють когнітивний, мотиваційний і поведінковий компоненти. В роботі уточнено сутність і особливості комплексної сексуальної освіти, сутність готовності молоді до відповідальної сексуальної поведінки, зміст поняття упровадження програм сексуальної освіти підлітків неурядовими організаціями, перелік напрямів сексуальної освіти підлітків у діяльності неурядових організацій та систематизовано форми й методи їх реалізації. Подальшого розвитку набули: наукові уявлення про соціальне партнерство у упровадженні програм сексуальної освіти підлітків як механізм міжсекторальної взаємодії закладів освіти, неурядових організацій, державних структур, соціальних і медичних служб, сім'ї та громади.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження Л.Л. Горобчук полягає в комплексному аналізі проблеми сексуальної освіти підлітків, обґрунтуванні завдань і змісту сексуальної освіти підлітків неурядовими організаціями, визначенні сутності, критеріїв, показників та рівнів сформованості дієвості програм сексуальної освіти НУО, методологічному обґрунтуванні оцінювання таких програм, в основі якого має бути оцінка їх відтермінованого впливу та застосування кількісних і якісних методів, розробці відповідного інструментарію.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у розробці та апробації інструментарію оцінювання ефективності програм сексуальної освіти підлітків (система критеріїв та показників, інструментарій оцінювання); обґрунтуванні практичних рекомендацій для неурядових організацій щодо розроблення, упровадження та моніторингу програм сексуальної освіти. Розроблені положення можуть бути використані закладами загальної середньої та професійної освіти при впровадженні системи сексуальної освіти підлітків та молоді, базованої на партнерстві з неурядовими організаціями, визначення змісту, форм і методів сексуальної освіти із урахуванням сучасних теоретичних концепцій та світового та вітчизняного досвіду впровадження відповідних програм; результати дослідження можуть бути застосовані органами місцевого самоврядування для формування політик підтримки сексуального і репродуктивного здоров'я молоді. Результати дослідження можуть застосовуватися закладами вищої освіти для вдосконалення освітніх та навчальних програм підготовки майбутніх соціальних працівників за освітньо-професійними програмами спеціальності 110 «Соціальна робота та консультування» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти, зокрема для розробки або удосконалення освітніх компонентів «Технології та методи соціальної роботи», «Практикум із соціальної профілактики», «Методика створення профілактичних та реабілітаційних програм», «Сучасні стратегії надання соціальних послуг» тощо.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Результати дослідження, наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження є науково обґрунтованими проведенням автором теоретичним аналізом проблеми та емпіричним дослідженням, що передбачало використання методів контент-аналізу документів, анкетування і фокусованої групової дискусії (фокус-групи) для визначення змісту, форм, методів та умов впровадження програм неурядових організацій із сексуальної освіти підлітків, їхніх сталих результатів та довготривалого впливу. Висновки та інтерпретації автора підтверджені результатами якісного та кількісного аналізу даних. Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується позитивними відгуками організацій, де впроваджувалися матеріали дисертації, що містяться в додатках.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Дисертаційне дослідження Людмили Леонідівни Горобчук повною мірою вирішило наукове завдання, сформульоване в його меті – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дієвість програм сексуальної освіти підлітків, що упроваджуються неурядовими організаціями в Україні. Розроблені авторкою рекомендації щодо упровадження програм сексуальної освіти підлітків неурядовими організаціями та міжсекторальної взаємодії у цьому процесі теоретично обґрунтовані, експериментально доведені і мають незаперечну наукову і практичну значущість. Визначені в дисертаційній роботі завдання здобувачкою були виконані на високому рівні, методи дослідження були адекватні завданням та належним чином застосовані. Представлене в дисертаційній роботі дослідження демонструє високий рівень оволодіння здобувачкою методології наукового дослідження.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях

Апробація основних результатів дослідження здійснена у формі виступів та доповідей на 4-ох науково-практичних конференціях, семінарах різного рівня: міжнародних – СХVII Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Розвиток науки та техніки: виклики сучасності» (2023 р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи» (2025 р.); всеукраїнських – Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціальна робота: реалії та перспективи», присвячена 110-річчю Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (2024 р.); V Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади» (2024 р.). Це вказує на достатню апробованість результатів дослідження у науковій спільноті.

Результати дисертаційного дослідження повною мірою відображені в 8 наукових публікаціях, із них 6 – одноосібних, 2 – у співавторстві. Зокрема: 4 статті (з них 1 у співавторстві) у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 4 наукових публікації (з них 1 у співавторстві), у яких додатково висвітлено результати дисертації.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу

Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, списку публікацій, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Список джерел містить 222 джерела, 60 з яких – іноземними мовами. 3 додатків містяться на 14 сторінках. В роботі представлено 10 таблиць та 10 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 254 сторінки, із них основного тексту 210 сторінок. Зміст дисертації відповідає проведеному дослідженню і повною мірою характеризує його методологію, дизайн та результати, анотація дисертації достатньо повно відображає

структуру, основні положення, результати та висновки дослідження й дає цілісне уявлення про хід його проведення.

У Вступі представлені обґрунтування соціальної, практичної та наукової актуальності проблеми, представлений науковий апарат дослідження, його наукова новизна, теоретичне та практичне значення, дані щодо апробації роботи та її структури. В першому розділі Л. Л. Горобчук на основі аналізу наукових джерел, нормативних та методичних документів розкрила основні підходи до визначення понять «сексуальне здоров'я», «сексуальне виховання», «репродуктивне здоров'я», «Відповідальна сексуальна поведінка», «Ризикована сексуальна поведінка», «Сексуальна культура», «Гендерне виховання», «Гендерна соціалізація», «Сексуальна освіта», обґрунтувала авторське розуміння понять «комплексна сексуальна освіта», «відтермінований вплив програм сексуальної освіти», «готовність молоді до відповідальної сексуальної поведінки»; цілісно розкрила проблему розвитку сексуальної освіти, її становлення в історичному та культурному контексті, виявила суперечності, пов'язані із розвитком та функціонуванням сексуальної освіти як соціального інституту, розкрила наукові підходи до сексуальної освіти та теоретично обґрунтувала її зміст, форми і методи впровадження, етапи й механізми впливу на соціальне та особистісне становлення підлітків. Результати теоретичного аналізу, синтезу, класифікації та систематизації представлені в таблицях та схемах, що використані доречно та полегшують сприйняття матеріалу

В другому розділі Л. Горобчук обґрунтувала поняття «сексуальна освіта підлітків у діяльності неурядових організацій», «упровадження програм сексуальної освіти», проаналізувала міжнародний та український досвід впровадження програм сексуальної освіти неурядовими організаціями; розкрила та систематизувала особливості діяльності міжнародних та українських неурядових організацій із сексуальної освіти підлітків; виокремила ключові елементи змісту, форми і методи діяльності неурядових організацій із впровадження програм сексуальної освіти підлітків. Було обґрунтовано сутність, критерії та показники дієвості програм сексуальної освіти та підходи

до її оцінювання, зокрема через вивчення відтермінованих ефектів, які склали основу емпіричного дослідження авторки.

В третьому розділі Л.Л.Горобчук було обґрунтовано та методологічно розроблене емпіричне дослідження, спрямоване на оцінювання дієвості програм НУО з сексуальної освіти, що впроваджуються в Україні, та представлені його результати. Дослідження, проведене авторкою, підтвердило ефективність таких програм щодо довготривалого і сталого впливу на уявлення, мотивацію та поведінку підлітків і молоді саме як допоміжного і компенсаторного інституту, що відповідає функціям соціальної роботи. Методологічне обґрунтування дослідження містило його мету, формулювання дослідницьких питань та завдань, детальний опис дизайну та методів дослідження, способу формування вибірок, процесу дослідження. Представлення результатів дослідження містило зроблену на основі контент-аналізу характеристику програм сексуальної освіти, що впроваджувались неурядовими організаціями в Україні протягом останніх років, дані ретроспективного опитування молодих людей щодо їхньої участі в програмах сексуальної освіти в підлітковому віці, сталих результатів та відтермінованого впливу таких програм, результати їхнього статистичного аналізу, викладення та якісний аналіз результатів фокус-групи фахівців. Емпіричне дослідження дозволило Л.Горобчук зробити висновки щодо реального сталого впливу програм неурядових організацій із сексуальної освіти підлітків на їхні уявлення, ставлення, настанови та поведінку, зокрема щодо формування коректних поглядів стосовно сексуального розвитку і взаємовідносин, гендерних настанов та навичок, а з іншого боку – щодо обмежень такого впливу, умов впровадження програм неурядовими організаціями. На основі дослідження були розроблені рекомендації щодо вдосконалення впровадження програм сексуальної освіти у співпраці неурядових організацій, закладів освіти та громади. Висновки авторки були обґрунтовані емпіричними даними та результатами статистичного аналізу, представленими в тексті та проілюстрованими таблицями та рисунками. Таблиці та діаграми виконані

коректно, дають повне уявлення про отримані результати і дозволяють пересвідчитися в точності висновків авторки. Висновки з розділів та загальні висновки логічні, лаконічні та систематизовані і відображають результати дослідження.

Дисертаційне дослідження Горобчук Людмили Леонідівни в цілому відповідає встановленим вимогам, відображає авторські ідеї, демонструє високий рівень методичних та дослідницьких компетентностей автора; є самостійним дослідженням, що розкриває авторський погляд на проблему впровадження сексуальної освіти діяльності НУО та оцінювання її дійовості, проведене дослідження має наукову та практичну цінність, а розроблені автором рекомендації щодо впровадження програм сексуальної освіти підлітків неурядовими організаціями у співпраці із закладами освіти та громадою теоретично обґрунтовані, підтверджені результатами емпіричного дослідження і мають незаперечну наукову і практичну значущість.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертаційної роботи не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикацій, фальсифікації. Представлений до захисту текст дисертації є оригінальним. Виявлені за допомогою програми Identific текстові співпадіння (цитування) мають відповідні посилання на джерела, які внесені до списку. Запозичення, які є в тексті роботи, не мають ознак плагіату. Робота визнається самостійною. Ідеї та елементи праць інших науковців, цитати супроводжуються належними посиланнями на авторів та джерела інформації. Особистий внесок здобувачки у друкованих працях, наведено у списку опублікованих робіт за темою дисертації.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Людмили Леонідівни Горобчук, вважаємо за необхідне виокремити деякі дискусійні положення:

1. В схему теоретичного аналізу впливу програми сексуальної освіти підлітків НУО варто було б включити чинники та умови. Це дозволило б краще обґрунтувати завдання методологію емпіричного дослідження

2. Для розуміння методології емпіричного дослідження не вистачає розробленої за результатами теоретичного аналізу предмету дослідження схеми процесу впровадження програми сексуальної освіти підлітків

3. Робота б виграла, якби результати якісного аналізу програм сексуальної освіти НУО та фокус-групи фахівців, проведених в ході дослідження, були представлені у вигляді таблиць або візуалізації.

4. Узагальнення в кінці параграфів сформульовані надмірно лаконічно і не повністю відображають їх зміст.

Висловлені зауваження не позначаються на загальній позитивній оцінці виконаної роботи.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей

Аналіз дисертації Людмили Леонідівни Горобчук продемонстрував, що здобувачка на високому рівні оволоділа методичними та дослідницькими компетентностями та здатністю до їхнього практичного застосування, володіє теоретичними знаннями, вміннями та навичками для проведення наукових досліджень в галузі «Соціальна робота». Дослідження здобувачки проведене на високому науковому рівні із застосуванням сучасних підходів до емпіричних досліджень, відрізняється комплексним підходом, глибиною та ґрунтовністю аналізу, коректними та обґрунтованими висновками.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційне дослідження Горобчук Людмили Леонідівни «Упровадження програм сексуальної освіти підлітків неурядовими організаціями», представлена до захисту на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає пп. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а його авторка Горобчук Людмила Леонідівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота спеціальності 231 Соціальна робота.

Рецензент:

доцент кафедри соціальної
педагогіки та соціальної роботи
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук, доцент

Вадим ЛЮТИЙ

